

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury**  
**Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego**  
**dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego**  
**w roku szkolnym 2026/2027**

**I stopień**

**Zakres treści:**

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

- 1) Określa: tematykę oraz problematykę utworu; nadawcę i odbiorcę (adresata wypowiedzi).
- 2) Rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.
- 3) Wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki (główne, poboczne), postacie (pierwoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń.
- 4) Rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach.
- 5) Przedstawia własne rozumienie utworu i uzasadnia przyjęte stanowisko.
- 6) Objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach.
- 7) Rozpoznaje rodzaje literackie, określa ich cechy, przypisuje utwór do rodzaju literackiego.
- 8) Rozróżnia gatunki epiki, takie jak: powieść, opowiadanie, mit, bajka, przypowieść, nowela.
- 9) Wskazuje elementy dramatu jako rodzaju literackiego: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog.
- 10) Analizuje i interpretuje teksty literackie oraz inne teksty kultury, w tym ikoniczne.
- 11) Zna pojęcie komizmu oraz dostrzega jego funkcje.
- 12) Rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne pochodzenia mitologicznego, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach.
- 13) Rozróżnia typy tekstów: informacyjny, publicystyczny, ikoniczny, reklamowy.
- 14) Porównuje utwory literackie lub ich fragmenty pod względem treści i formy.
- 15) Wyodrębnia obrazy poetyckie w utworach lirycznych.
- 16) Charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.
- 17) Rozpoznaje metaforę (ożywienie, uosobienie), porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, pytanie retoryczne, apostrofę.
- 18) Wskazuje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym: wers, rym, strofę, refren.
- 19) Wyróżnia rodzaje rymów: parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 20) Omawia budowę wiersza.
- 21) Rozróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje je we własnych wypowiedziach.

22) Formułuje tezę, dobiera argumenty, przedstawia swoje stanowisko i je uzasadnia.

## 2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące.
- 2) Rozpoznaje i buduje i przekształca dania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone, równoważniki zdania, zdania bezpodmiotowe.
- 3) Rozróżnia zdania złożone współrzędnie i podrzędnie oraz je tworzy.
- 4) Wskazuje podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie i okolicznik.
- 5) Rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy i określa ich funkcje składniowe w wypowiedzeniu.
- 6) Rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu, strony i rodzaju gramatycznego odmiennych części mowy. Stopniuje przymiotniki i przysłówki.
- 7) Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych.
- 8) Odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje nieosobowe formy czasownika (zakończone na -no, -to, bezokoliczniki, konstrukcje z „się”).
- 9) Rozpoznaje imiesłowy przymiotnikowe czynne i bierne, przysłówkowe współczesne i uprzednie.
- 10) Poprawnie używa czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym oraz rozkazującym.
- 11) Stosuje konstrukcję stron czynnej oraz biernej czasownika i przekształca czasowniki ze strony czynnej na bierną i odwrotnie, odpowiednio do celu oraz intencji wypowiedzi.
- 12) Wskazuje w wyrazie głoski, litery i sylaby.
- 13) Rozpoznaje rodzinę wyrazów, rdzeń, tworzy wyrazy pochodne.

## 3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- 1) Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opowiadanie, rozprawka, opis, list prywatny, rozprawka, zaproszenie, ogłoszenie.
- 2) Redaguje wypowiedź w oparciu o podaną lekturę oraz własne doświadczenia czytelnicze.
- 3) Stosuje odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz akapity.
- 4) W sposób rzeczowy argumentuje swoje stanowisko, odróżnia argument od przykładu.
- 5) Stosuje środki językowe wzbogacające styl wypowiedzi.
- 6) Wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, w tym zasady ortografii i interpunkcji.

## II. Literatura

1. Aktualnie obowiązujące podręczniki i lektury szkolne do języka polskiego dla szkoły podstawowej (klasy IV– VIII) dopuszczone do użytku szkolnego przez MEN.

## II stopień

*Wolność zaczyna się tam, gdzie kończy się strach. (K. Grabowski)*

Zakres treści:

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

1) Określa:

a) tematykę oraz problematykę utworu;

b) nadawcę i odbiorcę (adresata wypowiedzi).

2) Rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.

3) Wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki (główne, poboczne), postacie (pierwszoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń, wskazuje zależności między zdarzeniami.

4) Rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach.

5) Określa funkcje elementów konstrukcyjnych utworu literackiego, w tym: tytułu, motta, puenty.

6) Przedstawia własne rozumienie utworu i uzasadnia przyjęte stanowisko.

7) Wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach.

8) Objasnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach.

9) Rozpoznaje rodzaje literackie, określa ich cechy, przypisuje utwór do rodzaju literackiego.

10) Rozróżnia gatunki epiki, takie jak: powieść, opowiadanie, dziennik, pamiętnik, przypowieść, nowela.

11) Określa cechy powieści: obyczajowej, współczesnej, podróżniczej, młodzieżowej.

12) Wskazuje elementy dramatu jako rodzaju literackiego: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog.

13) Analizuje i interpretuje teksty literackie oraz inne teksty kultury, w tym ikoniczne: obraz, plakat, grafika, fotografia, przedstawienie teatralne.

14) Zna pojęcie komizmu oraz dostrzega jego funkcje.

15) Rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne pochodzenia mitologicznego, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach.

16) Rozróżnia typy tekstów: informacyjny, publicystyczny, ikoniczny, reklamowy.

17) Odróżnia informacje o faktach od opinii.

18) Porównuje utwory literackie lub ich fragmenty pod względem treści i formy.

19) Wskazuje związek treści utworu z tekstem graficznym.

20) Wyodrębnia obrazy poetyckie w utworach lirycznych.

21) Charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.

- 22) Rozpoznaje metaforę (ożywienie, uosobienie), porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, pytanie retoryczne, anaforę, apostrofę, aluzję literacką, paralelizm i określa ich funkcje.
- 23) Wskazuje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym: wers, rym, strofę, refren.
- 24) Wyróżnia rodzaje rymów: męskie, żeńskie, parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 25) Omawia budowę wiersza, rozróżnia wiersz sylabiczny, wolny i biały.
- 26) Rozróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje je we własnych wypowiedziach.
- 27) Dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje neologizmy, eufemizmy i objaśnia ich rolę w utworach literackich.

## 2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące.
- 2) Rozpoznaje zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone, równoważniki zdania, zdania bezpodmiotowe.
- 3) Buduje wskazane w punktach 1) oraz 2) wypowiedzenia i je przekształca.
- 4) Rozróżnia zdania złożone współrzędnie i podrzędnie oraz je tworzy.
- 5) Wskazuje i tworzy różne typy podmiotów i orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników.
- 6) Rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy i określa ich funkcje składniowe w wypowiedzeniu.
- 7) Rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu, strony i rodzaju gramatycznego odmiennych części mowy.
- 8) Stopniuje przymiotniki i przysłówki.
- 9) Oddziela temat fleksyjny od końcówki, wskazuje oboczności.
- 10) Stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych.
- 11) Odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje nieosobowe formy czasownika (zakończone na -no, -to, bezokoliczniki, konstrukcje z „się”).
- 12) Rozpoznaje imiesłowy przymiotnikowe czynne i bierne, tworzy je oraz określa ich funkcje w tekście.
- 13) Poprawnie używa czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym oraz rozkazującym.
- 14) Stosuje konstrukcję stron czynnej oraz biernej czasownika i przekształca czasowniki ze strony czynnej na bierną i odwrotnie, odpowiednio do celu oraz intencji wypowiedzi.
- 15) Wskazuje w wyrazie głoski, litery i sylaby.
- 16) Rozpoznaje rodzinę wyrazów, rdzeń, tworzy wyrazy pochodne.
- 17) Dokonuje analizy słowotwórczej wyrazów – wskazuje podstawę słowotwórczą i formant, określa funkcje formantów, w tym tworzy zdrobnienia i zgrubienia.
- 18) Rozumie, na czym polega błąd językowy i potrafi go skorygować.

### 3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- 1) Tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis (w tym opis przeżyć wewnętrznych), list prywatny, rozprawka, kartka z dziennika, recenzja, zaproszenie, podziękowanie.
- 2) Redaguje wypowiedź w oparciu o podaną lekturę oraz własne doświadczenia czytelnicze.
- 3) Stosuje odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję.
- 4) W sposób rzeczowy argumentuje swoje stanowisko, zgadza się z cudzymi poglądami lub z nimi polemizuje.
- 5) Odróżnia argument od przykładu.
- 6) Funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne.
- 7) Wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, w tym zasady ortografii i interpunkcji.

### III stopień

*Prawdziwa wolność jest pod przymkniętymi powiekami. (za J. Hurnikiem)*

Zakres treści:

#### 1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Uczeń:

- 1) Uwzględnia konteksty, np.: biograficzny, historyczny, społeczny, filozoficzny w interpretacji tekstu kultury.
- 2) Rozpoznaje w tekście literackim kontrast, symbol, alegorię, motyw literacki i określa ich funkcje.
- 3) Wskazuje w tekstach literackich oraz ikonicznych tragizm, patos, ironię, absurd oraz określa ich funkcje w utworze.
- 4) Interpretuje i dokonuje reinterpretacji znanych mitów, toposów i symboli obecnych w różnych tekstach kultury.
- 5) Rozpoznaje i buduje argumenty: rzeczowy, emocjonalny, logiczny.
- 6) Wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, rozbudowuje i parafrazuje.

#### 2. Kształcenie językowe.

Uczeń:

- 1) Zna zasady i tworzy skrótowce oraz skróty wyrazowe.
- 2) Tworzy wyrazy złożone i rozróżnia ich typy.
- 3) Rozpoznaje oraz stosuje imiesłowy przysłówkowe.
- 4) Stosuje imiesłowe równoważniki zdań i określa ich funkcje.
- 5) Przekształca imiesłowe równoważniki w zdania podrzędne i odwrotnie.

6) Przedstawia budowę wypowiedzenia wielokrotnie złożonego na wykresie, określa typy wypowiedzeń składowych oraz buduje wypowiedzenia wielokrotnie złożone według podanego schematu.

7) Odróżnia mowę niezależną od zależnej, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie.

8) Określa przyczyny rozbieżności między mową a pismem (upodobnienia, uproszczenia, utrata dźwięczności).

9) Dokonuje podziału neologizmów i określa ich funkcje.

3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach:

- a. przemówienie;
- b. list otwarty;
- c. charakterystyka bohatera literackiego;
- d. plan ramowy;
- e. instrukcja;
- f. ogłoszenie.

### **Proponowana literatura:**

#### **II stopień**

Emilia Kiereś, Rzeka, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 2022.

Adam Mickiewicz, Oda do młodości, [w:] Adam Mickiewicz, Wybór poezyj, t. 1, oprac. Czesław Zgorzelski, Ossolineum, Wrocław 1997, s. 63–67.

George Orwell, Folwark zwierzęcy, Wydawnictwo MUZA S.A., Warszawa 2011.

Henryk Sienkiewicz, Latarnik, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2019.

#### **III stopień**

Miguel de Cervantes, Don Kichot z Manczy, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław 2022.

Sławomir Mrożek, W szufladzie, [w:] Sławomir Mrożek, Słoń i inne opowiadania, Wydawnictwo Polityka, Warszawa 2008.

Sofokles, Antygona, Wydawnictwo SBM, Warszawa 2019.

Marcin Szczygielski, Teatr niewidzialnych dzieci, Instytut Wydawniczy Latarnik, Warszawa 2016.

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych pozycji literackich mogą być inne.